

OSAAMISTA
SIJAISHUOLTOON

SIJAISHUOLLON OSAAMISEN TARPEITA KARTOITTAMASSA

SIJAISHUOLLON KOULUTUSTARPEET JA YHTEISTYÖ
LAITOSTEN JA OPPILAITOSTEN VÄLILLÄ
AMMATTILAISTEN JA NUORTEN NÄKEMÄNÄ

SENNI LAINE, MIRA SCHRODERUS JA PÄIVI TERVASOFF
OSAAMISTA SIJAISHUOLTOON -HANKKEEN RAPORTTI
HELMIKUU 2021

OSAO **Diak**

OAMK
OULUN AMMATTIKORKEAKOULU

SUOMEN
DIAKONIA
OPISTO

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Sisällys

1 Johdanto	1
2 Miten kyselyt tehtiin	2
3 Yhteiset ja eriävät koulutustarpeet – vastaajina sijoitetut nuoret, ohjaajat ja opettajat	3
Mielenterveyteen tarvitaan lisää koulutusta	6
Päihteet, riippuvuudet ja retkahdukset	7
Rajoitustoimenpiteet ja kirjaaminen	8
Neurologiset ja neuropsykiatriset haasteet	9
Kiintymyssuhde ja sen häiriöt	9
Työskentely lapsen kanssa ja lapsen oikeudet	10
4 Kokemuksia oppilaitoksen ja työelämän yhteistyöstä	11
Harjoittelupaikat	11
Tutustuminen lastensuojelun yksiköihin	14
5 Yhteenvetoa	14

1 Johdanto

Osaamista sijaishuoltoon -hanke sai rahoituksen keväällä 2020. Euroopan sosiaalirahaston rahoittamassa hankkeessa ovat mukana kaikki sijaishuollon ohjaajien kelpoisuusehdot täyttävät koulutuksenjärjestäjät Oulun seudulta: OSAO ja Suomen Diakoniaopisto kouluttavat lähihoitajia, Oulun ammattikorkeakoulu ja Diakonia-ammattikorkeakoulu sosionomeja.

Hankkeen yhtenä tavoitteena on kouluttaa lastensuojelun sijaishuollon ammattilaisia Pohjois-Pohjanmaalla. Hankkeessa järjestetään koulutuksia sekä lastensuojelulaitosten ohjaajille että alan opettajille. Hankkeen ajatuksena on, että alan opettajia kouluttamalla saataisiin välitettyä uutta ajattelua ja menetelmiä myös opiskelijoille —tuleville sijaishuollon työntekijöille.

Lastensuojelun ammattilaisten osaamisen tarpeita selvitettiin kysymällä koulutustoiveet suoraan ammattilaisilta. Saatua tietoa hyödynnettiin koulutusten suunnittelussa. Keväällä 2020 kysyttiin Pohjois-Pohjanmaan lastensuojelun asiakkaana olevilta nuorilta ja lastensuojelun ohjaajilta, millaista koulutusta ohjaajat tarvitsisivat työssään. Lastensuojelun opettajilta kysyttiin heidän lisäkoulutuksensa tarvetta syksyllä 2020. Vastauksista käy ilmi laaja-alainen ja syventävä lisäkoulutuksen tarve. Nuorten, ohjaajien ja opettajien kyselyjen tuloksia on jo käytetty kevään 2021 Ossi-koulutusten suunnittelussa. Tässä raportissa avaamme koulutustarvekyselyiden tuloksia yleiseen käyttöön muun muassa tulevia hankkeita ja oppilaitosten mahdollisia opintosuunnitelmien kehittämistä ajatellen.

Hankkeen toisena tavoitteena on lisätä yhteistyötä koulutuksen järjestäjien ja lastensuojelulaitosten välillä. Tämä on myös kentän tahto: lastensuojelun sijaishuolto on ala, jossa on paikoittain puute osaavasta henkilöstöstä. Yhteistyöstä toivotaan helpotusta rekrytointiin ja osaavien työntekijöiden saamiseen. Myös koulutuksen tarve alalla on kova, sillä täydennyskoulutusta lastensuojeluun ja etenkin sijaishuoltoon ei juuri järjestetä. Samaan aikaan kuntien kilpailutuksissa kuitenkin vaaditaan laitoksia kouluttamaan työntekijöitään.

OSAO Diak

OAMK
OULUN AMMATTIKORKEAKOULU

SUOMEN
DIAKONIA
OPISTO

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Lastensuojelun ohjaajilta ja opettajilta kysyttiin myös heidän kokemuksiaan lastensuojelulaitosten ja oppilaitosten yhteistyöstä työharjoittelujen ja mahdollisten opintoretkien puitteissa. Toimijat vaikuttavat olevan pääsääntöisesti erittäin tyytyväisiä yhteistyöhön, toki toiminnan parantamisen ehdotuksiakin löytyi.

Kiitämme lämpimästi kaikkia kyselyyn vastanneita. Teemme parhaamme viedäksemme saatua tietoa eteenpäin tämän raportin ja OSSIn koulutusten muodossa.

2 Miten kyselyt tehtiin

Ohjaajien ja nuorten kyselyt toteutettiin jo 14.5.—12.6.2020. Ohjaajilta ja laitoksissa asuneilta ja asuvilta nuorilta kysyttiin heidän mielipidettään ohjaajien koulutustarpeista. Kyselyyn vastasi 42 nuorta ja heidän vastauksensa on analysoitu Laineen ja Pietilän Turvassa vai säilössä? -raportissa. Sijaishuollon ohjaajista 66 vastasi tällöin kyselyyn ja tässä raportissa avaamme myös heidän koulutustoiveitansa. Käytämme myös nuorille suunnatun kyselyn tuloksia peilauspintana ohjaajien ja opettajien koulutustoiveisiin.

Opettajien kysely toteutettiin anonyminä Webropol-kyselynä 14.8. – 9.9.2020. Opettajien kyselyn vastauslinkkiä jaettiin hankkeen kohderyhmän perusteella sijaishuollon ohjaajien kelpoisuusehdot täyttävälle koulutuksenjärjestäjille Oulun seudulla. OSAO ja Suomen Diakoniaopisto kouluttavat lähihoitajia, Oulun ammattikorkeakoulu ja Diakonia-ammattikorkeakoulu sosionomeja. Linkkiä jaettiin Ossi-hanketyöntekijöiden välityksellä kyseisten oppilaitosten kaikille opettajille, jotka mahdollisesti opettavat lastensuojelua tai ohjaavat opiskelijoita lastensuojeluun harjoitteluun. Lisäksi vastauslinkkiä jaettiin Pohjois-Pohjanmaalla toimivan JEDUn eli Jokilaaksojen koulutuskuntayhtymän opettajille.

Emme kysyneet vastaajilta henkilö- tai tunnistetietoja. Sosiaalialan opettajista 20 henkilöä osallistui tähän kyselyyn. Opettajista 11 opetti ammattikorkeakoulussa ja 9 ammatillisessa

OSAO Diak

OAMK
OULUN AMMATTIKORKEAKOULU

SUOMEN
DIAKONIA
OPISTO

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

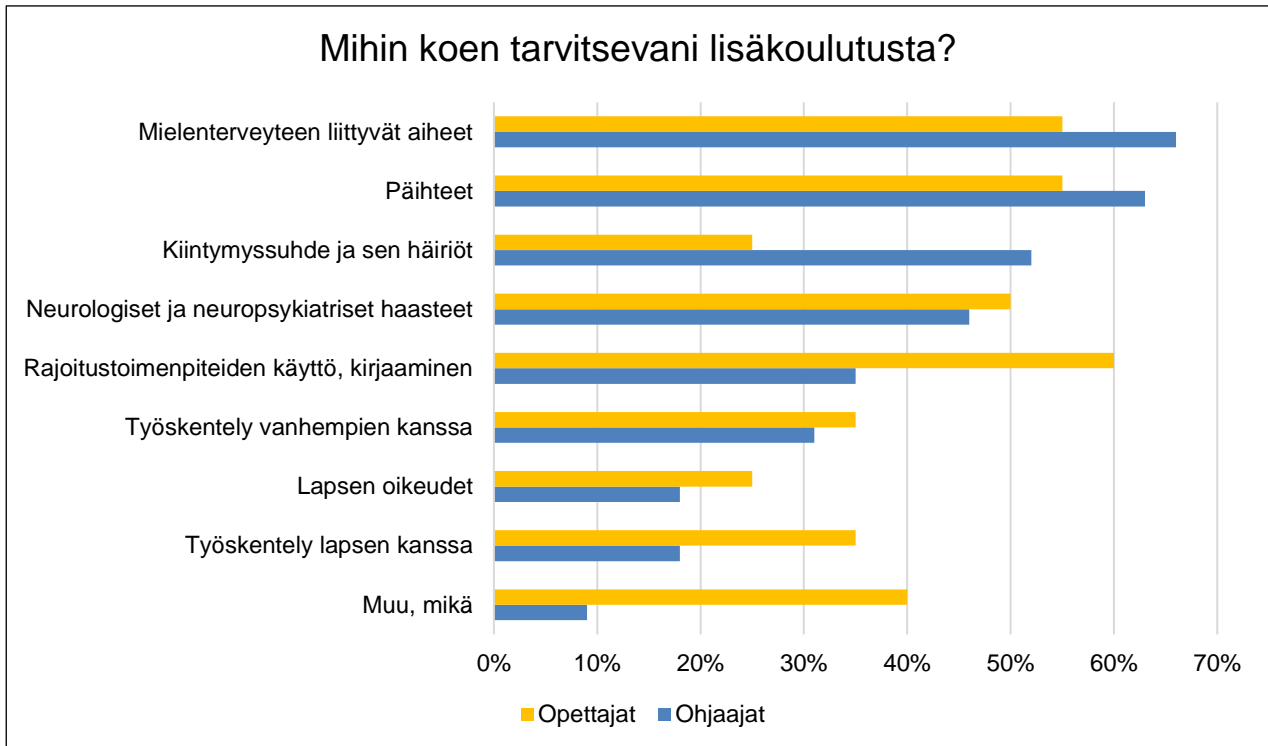

koulutuksessa. Suurin osa vastaajista oli Oulun seudulta, mutta mukana oli myös muualta Pohjois-Pohjanmaalta sekä maakunnan ulkopuoleltakin, sillä Diakonia-ammattikorkeakoululla on yksiköitä myös Etelä-Suomessa.

Opettajille ja ohjaajille suunnattu kysely oli kaksiosainen. Ensimmäisessä osassa kysyttiin kiinnostusta erilaisiin koulutuksiin ja toisessa kokemuksia työelämän ja oppilaitosten yhteistyöstä.

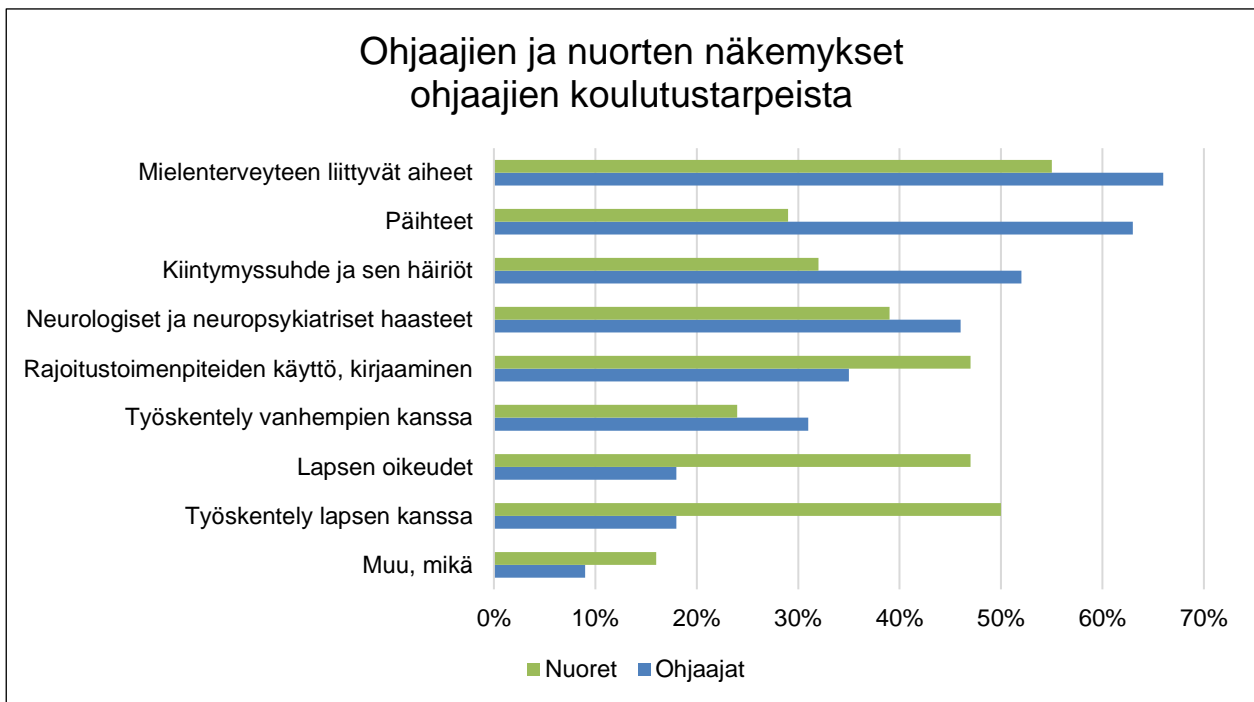
3 Yhteiset ja eriävät koulutustarpeet – vastaajina sijoitetut nuoret, ohjaajat ja opettajat

Ensimmäisenä ohjaajilta ja opettajilta kysyttiin, mihin lastensuojelun liittyviin aiheisiin vastaaja kokee tarvitsevansa lisätietoa. Tässä oli mahdollista valita useampi aihealue. Vastauksissa oli nähtävissä niin yhtäläisyyksiä kuin myös eroavaisuuksia ohjaajien ja opettajien välillä. Yli puolet ohjaajista koki tarpeelliseksi saada lisää tietoa päihteistä, mielenterveyteen liittyvistä aiheista ja kiintymyssuhteesta ja sen häiriöistä. Opettajistakin puolet koki tarvitsevansa lisää koulutusta päihteisiin ja mielenterveyteen liittyvistä aiheista. Lisäksi opettajat kokivat tarvetta saada koulutusta rajoitustoimenpiteiden käytöstä ja kirjaamisesta. (Kuvio 1)

Kuvio 1. Sosiaalialan ohjaajien ja toisen asteen & ammattikorkeakoulun opettajien lisäkoulutuksen tarve Pohjois-Pohjanmaalla.

Koulutuksen tarvetta nähtiin olevan kaikilla kyselyssä mainituilla osa-alueilla. Lisäksi muu -kategorian alle pystyivät vastaajat kertomaan koulutustoiveistaan. Näitä olivat muun muassa väkivaltatyö, kulttuurisensitiivisyys (mm. monikulttuurisen perheen kohtaaminen), positiivinen kasvatus sijaishuollossa, tietosuoja, tietoturva, traumatyöskentely (mm. THL:n terapeutin laitospalvelun malli), viranomaisyhteistyö (sekä sijaishuolto- ja sosiaalityöntekijän yhteistyö) ja ehkäisevä lastensuojelutyö. Lisäksi toivottiin tietoutta siitä, miten lastensuojelutyön arki ja verkostoyhteistyö näyttäytyy pitkään työtä tehneiden kokemuksissa. Osaamista sijaishuoltoon -hankkeen tavoitteena on nimensä mukaisesti tuoda lisää osaamista lastensuojelun sijaishuoltoon kouluttamalla sijaishuollon työntekijöitä ja alan opettajia. Asiakkaan, eli lapsen tai nuoren, äänen esiin tuominen on olennaista, jotta koulutusta pystytään kehittämään tarvittavaan suuntaan. Nuorilta kysyttiin myös, mihin ohjaajat tarvitsevat heidän mielestään lisäkoulutusta.

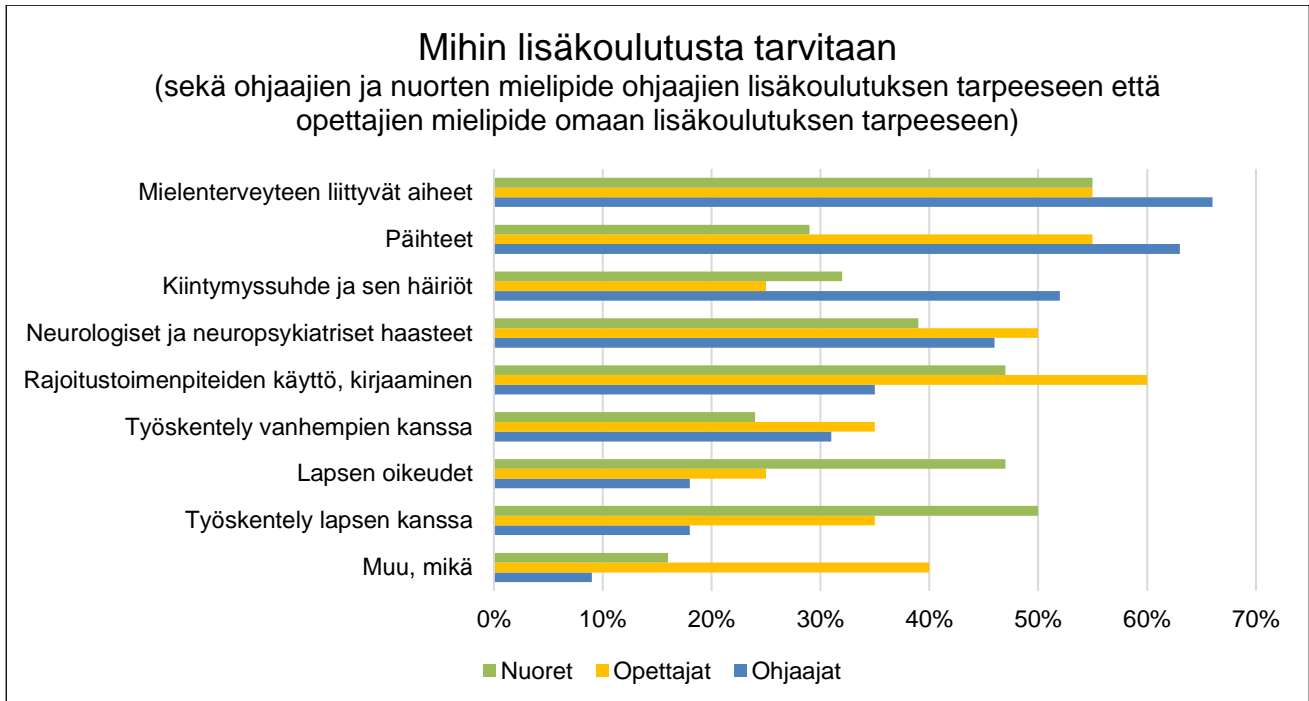
Kuvio 2: Sosiaali-alan ohjaajien ja nuorten näkemykset ohjaajien lisäkoulutuksen tarpeesta Pohjois-Pohjanmaalla.

Nuorten kyselyssä nousi esiin ennen kaikkea tarve mielenterveyteen, työskentelyyn nuoren kanssa, rajoitustoimenpiteisiin, kirjaamiseen ja lapsen oikeuksiin. Ohjaajien vastauksissa lasten oikeudet olivat yksi vähiten vastattuja kohtia, ja lasten oikeuksia pohdittiin suhteessa esimerkiksi vanhempien tapaamiseen, ei suhteessa laitoksen sääntöihin tai rajoittamiseen. Muu -kategorian alle pystyivät nuoret kertomaan muista koulutustarpeista ja he kertoivat seuraavaa:

”Seksi- ja ehkäisyasioista pitäisi puhua enemmän.” (Nuori)

”Koulutusta siihen ettei tarvitsisi huutaa nuorille.” (Nuori)

Opettajien ja ohjaajien koulutustarpeissa on eroavaisuuksia havaittavissa (kuvio 1). Jos otamme tähän mukaan myös nuorille keväällä suunnatun kyselyn ja heidän siellä ilmaisemansa toiveet ohjaajien lisäkoulutuksiin, huomaamme erilaiset näkemykset lastensuojelukentän ammatillisen kehittämisen tarpeista. Turvassa vai säilössä -raportissa selvitettiin nuorten näkemyksiä siitä, mihin ohjaajat tarvitsivat koulutusta. Siellä nousi ensimmäiselle sijalle mielenterveyteen liittyvät asiat, työskentely nuorten kanssa, lapsen oikeudet ja rajoitustoimenpiteet ja kirjaaminen. Työskentely nuorten kanssa ja lapsen oikeudet eivät ole opettajien ja ohjaajien tärkeimpien koulutustarpeiden kärjessä. (Kuvio 3)

Kuvio 3: Sosiaalialan ohjaajien ja nuorten näkemykset ohjaajien lisäkoulutuksen tarpeesta sekä opettajien mielipide omaan lisäkoulutuksen tarpeeseen Pohjois-Pohjanmaalla.

Yhdestä koulutustarpeesta olivat niin nuoret, ohjaajat kuin opettajatkin yhtä mieltä: mielenterveyteen liittyvistä aiheista tarvitaan lisäkoulutusta (Kuvio 3 ja 4). Muuten tärkeimmät koulutustarpeet eroavat toisistaan opettajien, ohjaajien ja nuorten näkemysten mukaan. Lisäksi Turvassa vai säilössä -raportissa oli avattu nuorten ajatuksia hyvästä ohjaajasta. Nuoret näkivät tärkeänä, että ohjaaja on kykenevä vahvuuksien näkemiseen nuoressa, yhdessä tekemiseen ja läsnäoloon. Lisäksi ohjaajan tulisi kohdella nuorta reilusti. Nämä voisivat olla myös tärkeitä huomioitavia asioita koulutuksia suunniteltaessa.

Mielenterveyteen tarvitaan lisää koulutusta

Opettajat ja ohjaajat toivovat lisää mielenterveyteen liittyvää koulutusta. Myös nuoret toivoivat, että ohjaajilla olisi laajaa osaamista mielenterveyteen ja sen haasteisiin. Huostassa vai säilössä -raportin mukaan erityisesti nuoret toivoivat vastauksissaan ohjaajilta osaamista neurologisiin ja neuropsykiatrisiin haasteisiin, traumatisoitumiseen ja sekä ymmärrystä niiden vaikutuksista nuoren elämään.

”Sanottiin vaan että hullu mikä hullu, ei mitään osaamista.” (Nuori)

*”Asuin laitoksessa, jossa paniikkihäiriö ja masennus (jotka minulla olivat diagnoosina) olivat perhekodin isän mielestä huomionhakuja ja laiskuutta, joista pääsee asenteella läpi. Vanhoista käsityksistä pitäisi näin tärkeässä ammatissa päästä yli, ja mielenterveyshäiriöt pitäisi ottaa vakavasti eikä syyllistää nuorta .”
(Nuori)*

Kyselyyn vastanneet opettajat kaipasivat mielenterveyteen liittyen ennen kaikkea päivitettyä tietoa lasten ja nuorten mielenterveysongelmista. Heitä kiinnosti tietää, miten tukea nuoren mielentervettä, miten kohdata ja hoitaa mielenterveysongelmista kärsiviä lapsia tai nuoria, yhteistyö psykiatrisen hoidon ja lastensuojelun välillä, tämän päivän hoitokäytännöt ja niiden vaikuttavuudet. Lisää tietoutta toivottiin myös nuorten mielenterveyspalveluista ja aiheeseen liittyvistä ajankohtaisista hankkeista.

*”Päivityskoulutus, missä nuorten tilanteissa ja hoitokäytännöissä mennään.”
(Opettaja)*

Ohjaajat kaipasivat lisää osaamista lasten ja nuorten mielenterveysongelmista ja oikeanlaisen avun löytymisestä. He halusivat lisää tietoa mielenterveysongelmien näyttäytymisestä arjessa, erilaisista työmenetelmistä ja toimintatavoista. Mielenterveyden haasteista nousi esille lisätiedon tarve koskien masennusta, ahdistusta, viiltelyä, mutismia, psykoottisuutta ja seksuaaliväkivallan aiheuttamia pelkotiloja. Ohjaajat kokivat tarvitsevansa koulutusta mielenterveysongelmia aiheuttavista tekijöistä, turvattomien kiintymyssuhteiden merkityksestä lasten mielenterveyshäiriöihin ja lapsuuden traumaista. Lisäksi ohjaajat olivat halukkaita kuulemaan muiden lastensuojelun yksiköiden hyväksi havaituista käytännöistä ja olemassa olevista hankkeista teemaan liittyen.

*”Trauman kokeneen lapsen kohtaaminen, traumatyöskentely osana arkea sijaishuollossa, itsetuhoisen lapsen/nuoren kohtaaminen ja työskentely arjessa.”
(Ohjaaja)*

Päihteet, riippuvuudet ja retkahdukset

Ohjaajat ja opettajat kokivat päihdekoulutuksen erittäin tarpeelliseksi. Päihteistä puhuttaessa ammattilaisten koulutuksen tarve koski pääasiassa ajankohtaisten päihteiden ja niiden vaikutuksen tuntemista ja hoitokäytänteitä. Kevään kyselyyn vastanneiden nuorten mielestä

ammattilaisten päihdetietoisuuden vajuus oli huomattu, kaikki ohjaajat eivät esimerkiksi tunnista huumeiden käyttöä.

Päihteistä puhuttaessa ohjaajien lisätiedon tarve kohdistui tämän päivän huumausainetietouteen ja toimiviin menetelmiin päihteiden käytön lopettamisen tukemisessa. He olivat kiinnostuneita koulutuksista koskien huumausaineita ja miten niistä voidaan keskustella (myönteisesti huumeisiin suhtautuvien) nuorten kanssa, miten päihteiden käyttöön tulisi reagoida ja miten kohdata päihtynyt nuori. Ohjaajat toivovat myös tietoa eri päihteiden vaikutustavoista, niiden käytön tunnistamisesta nuorena ja niiden käyttöön soveltuvien esineiden tunnistamisesta. Ohjaajat toivovat lisäkoulutusta koskien päihteettömyyteen motivointia, riippuvuuksia ja retkahduksia. Lisää tietämystä koetaan tarvittavan päihteidenkäyttäjien hoidosta, erilaista työmenetelmistä ja ylipäätensä lastensuojelun mahdollisuuksista auttaa päihdeongelmaista nuorta. Ohjaajilla tuli esille myös koulutuksen tarve vanhempien kanssa tehtävään päihdetyöhön.

Opettajien lisätiedon tarve päihteistä kohdistui ennen kaikkea tietojen päivitykseen: mitä päihteitä nuoret käyttävät (Oulussa), tietoa eri päihteistä ja miten tehdään päihdetyötä alaikäisen kanssa. Opettajat olivat kiinnostuneita koulutuksista, joissa käsitellään eri huumeita, yhteistyötä päihdehuollon kanssa, päihteiden käytön lopettamisen tukemista sijaishuollossa (vrt. rajoitustoimenpiteet).

Rajoitustoimenpiteet ja kirjaaminen

Varsinkin opettajat toivoivat lisää koulutusta rajoitustoimenpiteiden käytöstä ja kirjaamisesta, ennen kaikkea koskien muutoksia lastensuojelulaissa. Koulutukselle nähtiin olevan tarvetta koskien itsemääräämisoikeuden toteutumisesta, määrämuotoisesta kirjaamisesta, asiakasasiakirjamalleista ja osallistavasta dokumentoinnista.

”Kirjaamiseen liittyvää koulutusta sekä koulutusta lastensuojelulain muutoksista.”
(Opettaja)

”Osallistava, rakenteinen, määrämuotoinen kirjaaminen lastensuojelutyössä.”
(Opettaja)

Ohjaajat toivoivat kirjaamiskäytänteiden (miten kirjataan oikein, mitä kirjataan, kuinka tarkasti) koulutusta, jossa olisi myös esimerkkejä mukana. Lisätietoa ohjaajat kokivat tarvitsevansa lain soveltamisesta käytäntöön. Epäselvää oli, milloin käytetään rajoitustoimenpiteitä ja milloin on kyse kasvatuksellisista keinoista ja kiinnipidosta, sekä rajoitustoimenpiteiden erosta ammatillisissa perhekodeissa ja laitoksissa. Lisäksi ohjaajat toivoivat tietoa toiminnasta väkivaltaisesti käyttäytyvän asiakkaan kanssa.

Kevään kyselyn mukaan nuoret näkevät ohjaajilla koulutustarpeita ennen kaikkea rajoitustoimenpiteiden päätöksien kirjaamisessa, sillä nuorten mukaan ne voivat jäädä jopa kirjaamatta.

Neurologiset ja neuropsykiatriset haasteet

Neurologisista ja neuropsykiatrisista haasteista toivottiin ennen kaikkea yleistä, ajantasaista, tietopakettia opettajien keskuudessa, sillä aihe koettiin vieraammaksi. Opettajat kaipasivat tietoa, miten havaita ja huomioida näitä haasteita lapsessa. Ohjaajat toivoivat tietoa neuropsykiatrisista menetelmistä nuorten kanssa, sekä kehitysvammaisuuden ja mielenterveyden erottamisesta ja tukemisesta.

Kiintymyssuhde ja sen häiriöt

Varsinkin ohjaajat toivoivat lisää koulutusta kiintymyssuhteeseen ja sen häiriöihin liittyen. Kiintymyssuhteen ja sen häiriöiden puitteissa esille nousi tiedon tarve koskien häiriön syntyä ja sen hoitokeinoja sijaishuollossa. Ohjaavat miettivät, mitkä tekijät vaikuttavat kiintymyssuhteen häiriöihin ja miten kiintymyssuhteen häiriöt vaikuttavat lapsen mielenterveyteen. Ohjaajat kokivat tarvitsevansa tietoa varhaislapsuuden ja -vuorovaikutuksen merkityksestä kiintymyssuhteeseen sekä kiintymyssuhdehäiriön vaikutuksesta lapseen, hänen arkeensa ja vuorovaikutukseensa. Lisätietoa kaivattiin muun muassa traumojen, vanhemman päihteiden käytön, ylisuojelevuuden jne. vaikutuksista kiintymyssuhteeseen.

Ohjaajat miettivät, kuinka ottaa sijaishuollon arjessa huomioon kiintymyssuhdehäiriöt, kuinka rakentaa kiintymyssuhdetta ja kuinka eheyttää sitä kasvatuksella, perhe-elämällä ja/tai sijaishuollolla. He kokevat tarvitsevansa tietoa mahdollisista korjaavista kokemuksista,

työvälineistä ja luottamussuhteen luomisesta turvattomasti kiintyneeseen. Lisäksi ohjaajat miettivät, miten kiintymyssuhdetietoutta voisi välittää vanhemmille.

Myös opettajat olivat kiinnostuneita tietämään, miten kiintymyssuhde ja sen häiriöt vaikuttavat lapseen, korjaavien kokemusten merkityksestä ja mahdollisuuksista.

Työskentely vanhemman kanssa

Opettajat kokivat tarvitsevansa lisätietoa muun muassa vanhemmuudesta sijaishuollon aikana ja työskentelymenetelmistä. Esille nousi muun muassa vanhemman kohtaaminen ja vanhemman motivoiminen yhteistyöhön. Myös ohjaajat toivoivat ennen kaikkea eväitä yhteistyöhön vanhempien kanssa haastavissa tilanteissa.

Työskentely lapsen kanssa ja lapsen oikeudet

Opettajat kokevat tarvitsevansa lisätietoutta erilaisista työskentelymenetelmistä (yksilö- ja ryhmätyömenetelmät) lapsen kanssa ja lapsen osallisuudesta. Koulutuksia toivottiin traumatisoituneen lapsen kohtaamisesta, konkreettisesta lapsikeskeisyydestä perhetyössä ja jälkihuollosta. Myös ohjaajien koulutustoi-veissa tuli esille traumatisoituneen lapsen kohtaaminen. Lisäksi ohjaajat toivoivat työkaluja lapsen -ja nuoren kanssa työskentelyyn ylipäättänsä ja kohdistuen myös omaohjaajuuteen. Esille nousi, miten raivoavaa ihmistä voisi rauhoittaa.

Lapsen oikeuksiin liittyviä koulutustarpeita kysyttäessä esille nousi lastensuojelulaki niin ohjaajien kuin opettajien toiveissa. Lisäksi opettajia kiinnostaisi tietää, miten lapsen oikeudet huomioidaan ja toteutetaan laitoksissa ja mihin asioihin voi lapsi itse vaikuttaa. Ohjaajat toivoivat koulutusta lapsen oikeudesta lapsuuteen ja vanhempien rajaamisesta (mm. lapsen oikeus olla tapaamatta vanhempiaan). Kuten Turvassa vai Säilössä -raportissa tuli esille, ohjaajat pohtivat lasten oikeuksia suhteessa esimerkiksi vanhempiin eikä niinkään suhteessa laitoksen sääntöihin tai rajoittamiseen. Lisäksi ohjaajat miettivät kolikon toista puolta eli lapsen ja nuoren velvollisuuksia; mitä lapselta ja nuorelta voi edellyttää? Ohjaajat toivoisivat koulutusta lapsen oikeuksista ja rajoittamistoimenpiteistä (esim. missä tilanteessa lapsen oikeudet on ylitettävä puhelimen käytön rajoittamisella).

“Oikeudet ja velvollisuudet? Mitä voi edellyttää lapselta ja nuorelta” (Ohjaaja)

“Onko lapsella oikeus lapsuuteen, vanhempien rajaaminen.” (Ohjaaja)

Nuoret kokevat ohjaajien tarvitsevan lisäkoulutusta koskien lasten oikeuksia. Heidän kokemuksensa mukaan

“Velvollisuudet ovat ensisijaisena, oikeuksilla ei sen väliä” (Nuori)

“Välillä tuntui ettei oikeuksista tiedetty mitään.” (Nuori)

”Koen, että suuri osa laitostoiminnasta ei mieti lapsen etua. Se, että yksityiset laitokset saavat suurehkoa korvausta kaupungilta palveluistaan, vaikuttaa osaltaan siihen, että nuoret pyritään pitämään laitoksissa mahdollisimman kauan.” (Nuori)

”En muista, että olisi koskaan edes puhuttu mitenkään. X:n kautta olen kuullut näistä oikeuksista. Eivät tulleet mitenkään esille huostaanoton aikana.” (Nuori)

”Minusta tuntuu siltä että minua ei kunnioiteta koska minulle sanotaan asioita joita ei saisi kuulua ammattilaisen suusta.” (Nuori)

”Koulutusta siitä miten kertoa selkeästi niistä lapsille sillai että ne ymmärtää.” (Nuori)

Ohjaajat ja opettajat voivat pitää itsestään selvyytenä lapsen oikeuksia ja unohtavat avata näitä lapsille ja nuorille. Niin kuin nuoret toivovat, oikeudet tulee avata lapsen ikätason mukaisesti. (ks. Liite 1, esimerkki lapsen oikeuksien avaamisesta)

4 Kokemuksia oppilaitoksen ja työelämän yhteistyöstä

Oppilaitosten järjestämät harjoittelujaksot (ammattillisessa koulutuksessa työpaikalla tapahtuva oppiminen) ovat tärkeitä sijaishuoltoon tutustumisen paikkoja opiskelijoille. OSSI-hankkeen projektihenkilöstön vierailuilla lastensuojelulaitoksissa olemme keskustelleet harjoittelijoiden osaamisesta ja siitä, millaisia harjoittelijoita laitokset toivoisivat saavansa. Laitosten mukaan harjoittelut ovat tärkeä rekrytointikeino: usein hyvä harjoittelija jää heille ensin keikkalaiseksi ja valmistuttuaan ehkä vakituiseksi työntekijäksi.

Harjoittelupaikat

Opettajilta ja ohjaajilta kysyttiin kokemuksia yhteistyöstä oppilaitoksien ja lastensuojeluyksiköiden välillä. Opettajilta kysyttiin, millaisia kokemuksia heillä on

työharjoitteluista lastensuojelun sijaishuollossa: Ovatko opiskelijat saaneet tarpeeksi tietoa ja tekemistä, onko harjoittelupaikkoja löytynyt, ovatko opiskelijat olleet tyytyväisiä harjoitteluun, onko opiskelijalla ollut mahdollista päästä jakson ja omiin henkilökohtaisiin oppimistavoitteisiin, mitä haasteita liittyy harjoittelujaksoihin lastensuojelulaitoksissa mistä tulee risuja, mistä ruusuja?

Opettajien mielestä harjoittelut sujuvat hyvin lastensuojelun sijaishuollossa ja harjoittelijoiden saama ohjaus laitoksissa on erinomaista (muun muassa opiskelijat on perehdytetty turvallisuuteen hyvin). Osa opettajista kokee, että harjoittelupaikkoja olisi hyvä olla enemmän, osan mielestä niitä on hyvin tarjolla.

Opettajien mielestä kaikki eivät sovi harjoittelijoiksi lastensuojelun sijaishuoltoon. Opiskelijan olisi hyvä olla motivoitunut, aktiivinen, aikuinen ja kykenevä refleктоimaan. Lastensuojelussa tehtävä harjoittelu soveltuu parhaiten opintojen loppupäähän, kun opiskelija on ehtinyt vahvistaa teoreettista tietotaitoa. Opettajien kertoman mukaan opiskelijat ovat tyytyväisiä harjoitteluunsa sijaishuollossa ja monet opiskelijat jäävät myös harjoittelupaikkaansa töihin. Lastensuojeluyksikössä suoritetun työharjoittelun haasteena nähtiin

- opiskelijat ovat harjoittelupaikassa päivällä, kun lapset ovat koulussa.
- Yhtenä näkökulmana oli, että opiskelijat eivät välttämättä opi harjoittelun aikana terapeuttisen hoidon merkitystä.
- vanhemman kanssa työskentely jää vähäiseksi.

Ammatillisen puolen opettajat kokevat, että heillä on vähemmän työssäoppimisen jaksoja laitoksissa kuin aikaisemmin ja varsinkin pääkaupunkiseudulla voi olla haasteita päästä lähihoitajana lastensuojeluun harjoittelemaan.

Kyselyyn vastanneiden lastensuojelun ohjaajien työpaikalla on yleisesti ollut harjoittelijoita (89 %). Ohjaajat kokevat, että opiskelijoiden valmiudet työskennellä laitoksessa vaihtelevat suuresti ja ettei kaikista ole lastensuojelun sijaishuoltoon työskentelemään. Sama tuli esille myös opettajien kyselyssä. Ohjaajien mielestä parhaiten lastensuojelun sijaishuollossa pärjää, jos harjoittelija on reipas, asenteeltaan haasteille avoin, hyvän itsetuntemuksen omaava, jämäkkä ja kuunteleva aikuinen, loppuvaiheen opiskelija ja iältään yli 22-vuotias. Toiveena

olisi, että opettajat ohjaisivat lastensuojeluun hyvät valmiudet omaavat opiskelijat ja opiskelijat olisivat tietoisia yksikön toimintatavoista jo ennen harjoittelupaikkaan menoa. Yleensä korkeakouluopiskelijat omaavat hyvät valmiudet olemalla oma-aloitteisia ja läsnä nuorille.

”Opiskelijat ovat aina tervetulleita ja mieluisia osastoille. Asiakasryhmän haasteellisuuden vuoksi meille tulevat opiskelijat karsiutuvat jo harjoittelupaikkoja pohdittaessa, lisäksi opiskelija-asioista vastaavat henkilömme myös katsovat tarkkaan ketkä meille sopivat.” (Ohjaaja)

”Opiskelijoilla on monesti teoria hyvin hallussa mutta sen tiedon siirtäminen käytäntöön on haasteellista. Jotkut opiskelijat tuntuvat lisäksi pelkäävän nuoria.” (Ohjaaja)

Ohjaajista on tärkeää, että lastensuojelun kursseja on suoritettuna ennen harjoittelujaksoa. Heidän mukaansa opiskelijoilla tuntuu olevan teoria hallussa, mutta sen siirtäminen käytäntöön vaikuttaa välillä haasteelliselta. Ohjaajien mielestä opiskelijat, jotka haluavat harjoitella (ja miksei myöhemmin myös työskennellä) sijaishuollossa, voisivat hyötyä opinnoista

- joissa käytetään käytännön esimerkkejä
- joissa opitaan auttamaan lasta, jolla on haasteita
- jotka edesauttavat trauman ymmärtämistä
- jotka auttavat ymmärtämään, ettei ”vippaskonsteja” ole (ei ole pika-apua tai kaikille sopivia työskentelymenetelmiä) ja
- jotka edesauttavat kuntouttavan arjen merkityksen ymmärtämistä.

Lastensuojelun yksiköiden ohjaajat ovat pääsääntöisesti tyytyväisiä harjoittelijoihin ja työskentelyyn oppilaitosten kanssa. Dialogisuutta laitosten ja oppilaitosten välille toivottiin lisää.

”Harjoittelut pääosin erittäin antoisia ja opiskelijan osaamista edistäviä. Edellyttää tietenkin opiskelijan aktiivisuutta ja motivoituneisuutta. Ovat ottaneet opiskelijoita työsuhteeseen eli hyvin harjoittelu on mennyt siitäkin näkökulmasta katsoen.” (Opettaja)

”Pääsääntöisesti hyvät kokemukset - yleensä haasteellisia paikkoja, joissa harjoittelijalta vaaditaan todella paljon paneutumista työhön. Ei sovellu kaikille. Vaatii hyvää itsetuntemusta ja omien heikkouksien ja vahvuuksien tuntemusta.” (Opettaja)

”Sijaishuollon yksiköissä opiskelija voi oppia rajattoman paljon riippuen hänen omasta motivaatiostaan ja kyvystään reflektoida kokemustaan. Tähän opiskelija tarvitsee luonnollisesti laaja-alaista teoreettista ja käsitteellistä tietoa lapsuudesta, nuoruudesta, sosiaalisuudesta, ohjaamisesta, ihmiskäsityksistä jne. Ajattelen, että lastensuojelun harjoittelut on hyvä tehdä vasta opintojen myöhemmässä vaiheessa, jolloin erilaisia teoreettisia opintoja on jo ehtinyt olla riittävästi reflektion pohjaksi.” (Opettaja)

Tutustuminen lastensuojelun yksiköihin

Opettajilta kysyttiin kiinnostusta tutustua alueen lastensuojelun toimijoihin esimerkiksi opintoretkien muodossa. Suurin osa olisi innokkaita tutustumaan eri yksiköiden toimintaan käytännössä, sillä sen katsottiin lisäävän yhteistyötä, helpottavan yhteydenpitoa ja mahdollistavan konkreettisesti työn kehittämisen (esimerkiksi rajoitustoimenpiteiden vertailua haasteellisissa tilanteissa). Tutustumiskäynnin aikana olisi mielenkiintoista kuulla ohjaajien kertovan työstään ja sen mahdollisista haasteista. Opintokäynnit avaisivat opiskelijoille lastensuojelutyön vaatimukset konkreettisemmin. Yhteistyö ylipäänsä nähdään tarpeellisena, jotta työharjoittelut ja oppilaitosten tarjoamat kurssit vastaavat kentän tarpeeseen. Opettajien vastauksista käy myös esille, että he ovat erittäin kiinnostuneita lastensuojelun sijaishuollon arjessa tapahtuvasta työskentelystä. Yksi opettajista toivoikin, että hänellä olisi mahdollisuus tehdä keikkoja sijaishuollossa.

”..yhteistyötä alueella olisi hyvä systematisoida ja tiivistää. Opintokäyntien olisi tärkeä tarjota opiskelijoille realistinen näkemys siitä, mitä lastensuojelun sijaishuollon työ vaatii ja edellyttää, pääpaino THL:n terapeuttisen laitoskasvatuksen mallin mukaisessa omaohjaajuudessa ja sen elementeissä.” (Opettaja)

”...toiminnan avautuminen ja muutoinkin yhteistyön lisääminen, mikä helpottaisi tulevaisuudessa yhteydenpitoa ja yhteistyötä kokonaisuutena jatkossa, kun kasvot ns. tuttuja.” (Opettaja)

5 Yhteenvetoa

OSSI-hanke on alkanut keväällä 2020, ja sen aikana meille on käynyt selväksi valtava tiedon tarve niin lastensuojelun sijaishuollon ohjaajien kuin alan opettajien keskuudessa. Eri toimijoilla on hiukan erilaiset näkemykset koulutustarpeista tai he sanoittavat samaa tarvetta eri tavalla.

Opettajien ja ohjaajien vastauksista tulevat esille monimuotoiset lisäkoulutuksen toiveet kaikissa kyselyssä mainituilla lastensuojeluun liittyvillä aihealueilla. Ammattilaiset haluavat koulutusta ja melkein mikä vain aihe käy, kunhan se olisi ajankohtaista ja kohdennettu oireilevien lasten ja nuorten kanssa työskenteleville.

Yhdestä koulutustarpeesta olivat niin nuoret, ohjaajat kuin opettajatkin yhtä mieltä: mielenterveyteen liittyvistä aiheista tarvitaan lisäkoulutusta (Kuvio 3 ja 4). Muuten tärkeimmät koulutustarpeet eroavat toisistaan opettajien, ohjaajien ja nuorten näkemysten mukaan.

Opettajien tärkeimmät koulutustoiveet	Ohjaajien tärkeimmät koulutustoiveet	Nuorten näkemys ohjaajien koulutustarpeesta
Rajoitustoimenpiteiden käyttö, kirjaaminen	<u>Mielenterveyteen liittyvät aiheet</u>	<u>Mielenterveyteen liittyvät asiat</u>
Päihhteet	Päihhteet	Työskentely nuorten kanssa
<u>Mielenterveyteen liittyvät aiheet</u>	Kiintymyssuhde ja sen häiriöt	Lapsen oikeudet
Neurologiset ja neuropsykiatriset haasteet	Neurologiset ja neuropsyk. haasteet	Rajoitustoimenpiteet & kirjaaminen

Kuvio 4. Tärkeimmät koulutustarpeet Pohjois-Pohjanmaalla sosiaali-alan toisen asteen & ammattikorkeakoulujen opettajien, ohjaajien ja nuorten näkemysten mukaan.

Opettajien ja ohjaajien koulutustoiveiden kärjessä ovat mielenterveys-, päihde- ja neurologiset ja neuropsykiatriset koulutukset. Ehkä lastensuojelun opettajat ja ohjaajat kokevat tarvitsevansa päihde- ja neuropsykiatrisen puolen lisäkoulutusta, sillä kyseisiin haasteisiin vastaaminen lastensuojelun menetelmin ei ole yksinkertaista ja ongelmatonta. Ohjaajilla vaikuttaa olevan hyvä ymmärrys kiintymyssuhteen haasteista ja siten ymmärrettävä toive lisäkoulutuksesta, jotta he pystyisivät tukemaan lasta ja nuorta paremmin. Ehkä kiintymyssuhteen lisäkoulutus tarjoaisi ohjaajille nuorten kaipaamat taidot nuorten kanssa työskentelyyn. Nuoret toivovat ohjaajille lisäkoulutusta mielenterveyden lisäksi työskentelystä nuorten kanssa, lasten oikeuksista ja rajoitustoimenpiteistä ja kirjaamisesta.

Yhteistyö lastensuojelun sijaishuollon ammattilaisten ja opettajien kanssa koetaan pääsääntöisesti erittäin toimivaksi ja ymmärrys opiskelijan harjoittelusta on pitkälti samankaltainen. Kyselyiden perusteella vaikuttaa siltä, että laitokset saavat tarpeeksi

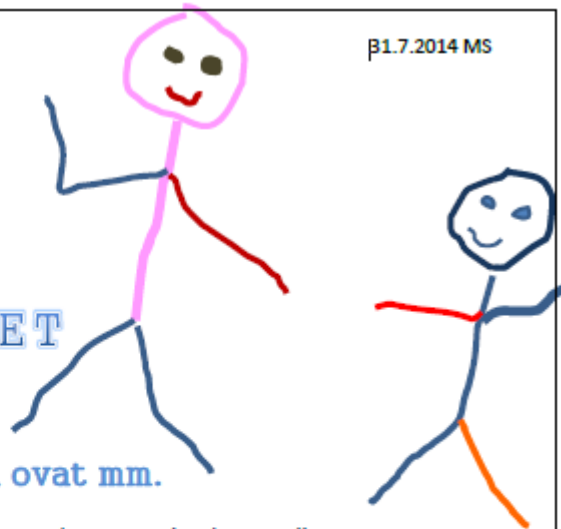
harjoittelijoita ja laitoksilla on kysyntää opiskelijoiden harjoittelupaikkana. Kuitenkin lastensuojelun laitokset kärsivät ajoittain ja paikkakunnittain osaavasta työvoimapulasta. Tähän haasteeseen voidaan ehkä löytää vastaus Lastensuojelun Keskusliiton tekemästä sijaishuoltoon liittyvästä kansallisesta selvityksestä.

”Tärkeä hanke. Haaste on se, että moni meiltäkin valmistunut työllistyy lastensuojeluun mutta harva jaksaa tehdä työtä pitkään. Lasten ja nuorten näkökulmasta tarvittaisiin kuitenkin pitkäjänteisempää työryhmää ja heille on haitaksi jos aikuiset ympärillä koko ajan vaihtuu. Alalla jaksaminen palvelee siis suoraan lastensuojelun asiakkaita!” (Opettaja)

Liite 1. Esimerkki lapsen oikeuksien avaamisesta sijaisperheessä asuvalle lapselle

β1.7.2014 MS

LAPSEN OIKEUDET

Kaikkien lapsien oikeuksia ovat mm.

- ✓ Sinulla on oikeus sanoa mielipiteesi ja aikuisten tulee kuunnella Sinua
- ✓ Sinulla on oikeus yksityisyyteen, lepäämiseen ja leikkimiseen
- ✓ Kukaan ei saa lyödä Sinua tai muutenkaan koskea sinua epäsovivasti - etkä Sinäkään muita
- ✓ Sinulla on oikeus saada apua muilta aikuisilta (mm. sijaisperhe, koulu, terveydenhuolto, sosiaalitoimi), jos vanhemmat kohtelevat Sinua huonosti
- ✓ Kun Sinun asioistasi päätetään, on Sinun etusi ensisijalla
- ✓ Kaikki lapset ovat yhdenvertaisia

Sijaisperheessä asuvalla lapsella on myös pari erityisoikeutta

- ✓ Sinulla on oikeus tietää miksi olet muuttamassa sijaisperheeseen / asut sijaisperheessä
- ✓ Sinulla on oikeus halutessasi pitää yhteyttä Sinulle läheisiin ihmisiin
- ✓ Sinulla on oikeus tavata sosiaalityöntekijää myös kahden kesken. Voit puhua hänelle luottamuksellisesti, ja kertomasi asiat eivät mene eteenpäin, jos niin sovitte
- ✓ Sinulla on oikeus saada tietää mitä aikuiset suunnittelevat Sinun elämässäsi tapahtuvaksi ja Sinulla on oikeus vaikuttaa siihen
- ✓ Sinulla on oikeus taskurahaan, eikä Sinun tarvitse maksaa sillä hygieniatuotteita, tai koulu- ja harrastuskuluja
- ✓ Sinulla on oikeus hyvään kohteluun

Lisää lastenoikeuksista internetissä, mm. <http://www.sosiaalipoortti.fi>, www.lapsiasia.fi